

עיר לתושבים או עיר לתשתיות?

החיפאים מתעוררים ודורשים שינוי בגישה

העירונית © זיהום והסתרה - אאוט, איכות

חיים ותכנון - אין

גילה זמיר

נציגת ציבור בעיריית חיפה

מודל מוצלח של דו־קיום יהודי־ערבי. חזון צמיחתה המודרנית של חיפה מפורט בספרו של הרצל, **אלטנוילנד**. מתכנניה קראו לשכונה היהודית הראשונה בהדר "עיר גנים", וכך אכן תכננו אותה. תכנון מופתי שלא חזר על עצמו בחיפה עד היום.

תוצאות שלטון המנדט הבריטי ניכרות בחיפה גם לאחר כ־70 שנה. מי שמביט היטב לעבר צפון־מזרח העיר, מזרחה לקו מפרץ חיפה היפהפה, שנפגע קשות לאחרונה בשל בניית נמל פרטי, רואה מצבור של מפעלים המנוגדים לחלוטין למרחב של חיפה: לפידים בוערים, מכלי ענק, אלפי מכולות, עשן מיתמר ומבני תעשייה אימתניים. כבר מההר אפשר לחוש בריח הלא־נעים הנודף מהמפעלים. כשמגיעים אל המקום הקרוי בפי הפעילות המקומיות אזור עוטף בז", לא מבינים כיצד אפשר לחיות בסמיכות אליו. במציאות, מאות אלפי אנשים חיים בסמיכות למפגעים הקשים האלו, והם חונכו ש"ככה זה, אין ברירה אחרת". בייחוד כשעליהם להיות אסירי תודה לעובדה שמדובר במקומות עבודה באזור שאינו נהנה מהיצע שופע ומגוון כמו במרכז הארץ.

נשים נאבקות למען תכנון נכון

בשנת 2012 עמד על סדר היום המאבק בחישמול העילי של הרכבת שינתק באופן סופי ומכוער את חיפה מהים. מה יותר טבעי מעיר חוף, שחזיתה פתוחה לים כמו ברצלונה או בוסטון? אבל במינהל התכנון הארצי החליטו שחיפה לא חשובה במידה מספקת ואולי אינה ראויה לכך. המאבק לשיקוע מסילת הרכבת אל מתחת לפני הקרקע כדי להפחית את הפגיעה הסביבתית הכרוכה בחישמול עילי של המסילה (בדומה למהלך שהתבצע בירושלים, בכרמיאל ואפילו ביבנה) ופתיחת חזית הים של חיפה, החל ביוזמה של שלוש נשים שהקימו את "התנועה להחזרת העיר אל חיפה". הפעילות - נשים בעלות רקע תכנוני ואדריכלי - גייסו כוחות מקצועיים ומאות אזרחים שתודעתם התחדדה לנוכח העוול שנגרם לעיר. המאבק פעל במתכונת תנועות עממיות שצוברות כוח מלמטה. בתחילה פעולה כבודדים, צועדים אל המטרה באטיות, ובדרך אוספים תומכים ותומכות אשר יחד יוצרים מאסה קריטית וכוח מתגבש ומתעצם של אקטיביזם ותודעה.

ראש עיריית חיפה, יונה יהב, גילה רפיסות בתהליך ההידברות עם המוחים, תהליך שנמשך שנים ונחתם בהסכם קוסמטי זעיר וחסר כל ערך לטובת קידום חיפה, הסכם שלו הייתה שותפה גם החברה להגנת הטבע. כמה שנים לאחר מכן, כשהנושא כבש את התודעה הציבורית

את המאבקים לשיפור החזית ואיכות החיים בחיפה מובילות נשים אשר רואות בעיניים כלות כיצד חיפה מאבדת את הפוטנציאל שלה לטובת אינטרסים של גורמים אשר חלקם כלל אינם מתגוררים בה. בדרך הן נתקלות במחסומים קשים. בשנת 2010, מגזין בריטי בשם **מונוקל** יצא בכתבה המתארת את חיפה כעיר בעלת ההזדמנויות העסקיות והכלכליות הגדולות ביותר, והעניק למחלקת היח"צ העירונית סיבות לפצוח בקריאות שמחה.

מי שלא שמחו מהבשורה היו אלו שהבינו את המשמעות הקשות שלה: חיפה היא עיר של הזדמנויות עסקיות וכלכליות לאנשי ממשל ולגורמים עסקיים שאינם בהכרח קשורים אליה. מדובר בבעלי מפעלים שכלל אינם מתגוררים בה וחלקם אף חיים בחו"ל: ג'ולס טראמפ, הבעלים של "חיפה כימיקלים", גר במיאמי, ועידן עופר, הבעלים של בז", מתגורר בלונדון. גם שכבת הניהול הבכירה של חברות אלה אינה חיפאית, ורק הפועלים, עובדי הקבלן, ובעיקר הזיהום הקשה, נשארים בבית. בשנים האחרונות מתחולל בעיר חיפה מאבק עתיר יצרים, כוחנות וכסף, הממחיש בחדות את המושג: הון שלטון. המאבק הוא על עתידה של העיר חיפה - האם תהיה עיר לתושבים או עיר לתשתיות?

חיפה היא מהערים היפות בישראל, אם לא חיפה שבהן. השילוב המרהיב של הר וים, שטחי יער וטבע פראי השוכן בתוך שכונות מגורים, הופך את חיפה לעיר המוקפת ברובה טבע. בשכונותיה ההיסטוריות מתקיים

והידד עד כמה חיפה זקוקה לחזית ים לשם קידומה, נמחק ההסכם כליל. שיקוע הרכבת ופתיחת חזית לים נוכסו על ידי הפוליטיקאים שממרום מושבם משוכנעים שהציבור שוכח הכול. כיום התוכנית לפתיחת חזית הים מוצגת על ידי יהב ושר האוצר משה כחלון כיוזמה שלהם, אולם דבר מזה כנראה לא היה מתממש אם הציבור לא היה מצטרף לפעילות של התנועה להחזרת העיר אל חיפה. המאבק הגדול והחשוב בעיר מתמקד במצב הזיהום במפרץ חיפה, וכן באישור תוכנית המתאר החדשה של חיפה, אשר עלולה לקבע את מעמדו של מפרץ חיפה כמקום המאפשר למפעלים מזהמים להתקיים, מעודד פיתוח נדלני מזיק ופגיעה מתמשכת בתעסוקה איכותית וצמיחה כלכלית לטובת תושבי העיר. כל אלו הופכים את חיפה לכר תשתיות נרחב ונוח ליזמים, ואת התושבים לפחותי ערך.

מדיניות ממשלת ישראל מבססת את חיפה כעיר לתשתיות ולא לאנשים. במאבק הזה מעורבים בתי הזיקוק של משפחת עופר, מכל האמוניה של חיפה כימיקלים (אשר יפונה בהוראת בג"ץ), פרוטרום של ג'ון פרבר האמריקאי, מכלי תש"ן של תעשיות הנפט הממשלתיות ועוד. פעילות ופעילי המאבק כנגד המפעלים המזהמים בחרו בשני ערוצים זמינים: הפגנות ותקשורת. זכרון ההפגנות הגדולות של המחאה החברתית ב־2011 נחקק בכולנו. בחלוף הזמן, קולות המחאה החברתית דעכו ורבים התאכזבו ממנה. רובנו אינם ששים לעמוד בחום יולי־אוגוסט ברחוב עם שלטים, והמעטים שמוכנים נחשבים "משוגעים לדבר" ומסתכנים בסנקציות פליליות נגדם וסטיגמות שליליות. ואכן, שוטרי יס"מ רבים הקיפו הפגנות שמנו פחות מ־200 איש בחיפה בשנים האחרונות, דחפו נשים מפגינות לניידת בהאשמות שונות ועצרו אותן. כל אלו הפכו מחזה שכיח בהפגנות בחיפה.

ראש עיריית חיפה נוהג להכחיש את הזיהום הקשה בחיפה, ומצהיר בישיבות ובראיונות כי "האוויר אצלנו טוב יותר מבשווייץ". בעיתוי מוזר הוא אף קיבל פרסי הצטיינות וכבוד מהמרכז הרפואי רמב"ם על פעילותו לטובת סביבה נקייה. ואולי לא כל כך מוזר בהתחשב בעובדה שמשפחת עופר היא תורמת גדולה לאותו מרכז. הפעילות והפעילים פנו בעקשנות לתקשורת במטרה לחדור לפריים־טיים ולספר לתושבי ישראל מה באמת מתחולל בחיפה. הם התריעו על שרפות ותופעות מזרות שמהדורות החדשות הארציות התעלמו מהן, ושגם בחדשות המקומיות דווחו בקמצנות רבה.

במרץ 2014 פרצה שרפה גדולה בארובת מפעל גדיב השייך לבתי הזיקוק. מדובר בארובה בגובה 40 מטרים שבערה במשך סופשבוע שלם. ניידות כיבוי אש מנתניה

ועד עכו הוקפצו למקום. כל מי שגר בחזית ההר שפונה למפרץ חש באש וראה את תוצריה. הדבר לא סוקר בתקשורת הארצית למרות פניות רבות. במהדורות חדשות שישי באותו שבוע סופר בהרחבה על השף רפי כהן שסגר את מסעדתו רפאל. הפעילות והפעילים הניחו שלא מדובר בהתעלמות מקרית. יד נעלמה כלשהי מכוונת את הדברים, ומישהו שולט בשטח ומונע מהציבור לדעת שמשוהו לא תקין מתרחש בחיפה.

המפנה הגדול אירע כשנה לאחר מכן. דוח משרד הבריאות דיווח על מצב החולי במפרץ חיפה בקרב ילדים ותינוקות, על תופעה של יילודים עם ראשים קטנים ועל עלייה של 25% במוצק הארצי של מחלות ריאה וסרטן בקרב ילדים ונשים. הפעם כבר היה קשה להתעלם, התקשורת עטה על הממצאים, ואילו ראש העירייה נכנס תחילה למגננה וטען כי איש לא מסר לו את הפרטים המלאים והמידע (אף שהדברים נמסרו בישיבות מועצת העיר). בהמשך, עבר למתקפה ובסיוע דוברות העירייה פתח בשורה של פעולות יחצניות, בניסיונו להפוך עצמו לגיבור מקומי, בין היתר על ידי משלוח משאיות לחסום את שערי המפעלים המזהמים. לרוע מזלו הפעילות והפעילים שולטים בשטח טוב ממנו, ויצאו להראות עד כמה הפעולות הללו חסרות שיניים.

אמרתיו של יהב בדבר ה"אין זיהום בחיפה" תועדו היטב, וסרט המציג את עמדותיו הציף את הרשתות החברתיות וכלי התקשורת. ההישג הגדול הוא שתקרת הזכויות של התקשורת נסדקה סוף־סוף, והנושא נהיה חלק מסדר היום הציבורי. הפעילות והפעילים לא מרפים עד עצם היום הזה ולמדו כיצד לגייס חברי כנסת, כלי תקשורת וגורמים נוספים לטובת המאבק. בעידן הרשתות החברתיות והסמארטפון, כל אחד יכול להיות מערכת חדשות זעירה או תחנת שידור ולהפיץ מידע לקהלים שונים. כעת קשה יותר ל"תקשורת הישנה" לעצור מידע.

עמדת ההתנגדות לזיהום ולמפעלים הפכה בימים אלו לבון־טון וקלף לקידום עצמי לבחירות המוניציפליות שבו עושים שימוש אותם פוליטיקאים שאיפשרו לכאורה את המעשים שהתרחשו הרחק מעין הציבור.

המאבקים טרם הסתיימו אולם הישגים שלא שיערנו הושגו, כמו פסק הדין לסגירת מכל האמוניה.

מהטמה גנדי אמר: "קודם הם מתעלמים ממך, אז הם צוחקים עליך, אחר כך הם נלחמים בך, ולבסוף – אתה מנצח".

כללי המשחק בחיפה השתנו, וכיום הציבור מוביל את המגמה, וייתכן שאנחנו בדרך לשלב האחרון של גנדי. ■